

Page
Loss

**Den Gamles
Testamente**

Forord

At bede Tage Voss skrive om sig selv er i virkeligheden een stor modsigelse. Det interessante ved Tage Voss er ikke, at han er Tage Voss; det interessante ligger i det, han siger – siger han selv. Han får os til at tænke og overveje tingene en ekstra gang.

Derfor er dette lille skrift ikke så meget *om Tage Voss*, som det er *Tage Voss om social uretfærdighed, ægteskabet, druksutter, rygning og meget, meget mere*. Alt sammen med udgangspunkt i hans erfaringer som forfatter, læge og menneske. Og det er ikke kedeligt.

Den Gamles Testamente kan derfor, ligesom filmen **Tage Voss**, bruges som afsæt for diskussioner om alt, lige fra Voss' egen litteratur over boligpolitik til hele vort samfunds opbygning.

God fornøjelse!
Ulrich Breuning / Redaktør.

Den Gamles Testamente

En dag spurgte en lærer vores klasse, om vi havde tænkt over, hvorfor de to af figurerne på Frihedsstøtten var mindre end de andre. Det kom der mange kloge bud på, indtil han afslørede sin fup – at de selvfølgelig var lige store. Men han havde rystet vores tillid til lærere, og han fortsatte gennem årene med at nedbryde vores tro på autoriteter og implantere mistro til vores egne faste forestillinger.

Læreren hed *Harald Rue* og underviste os i dansk. Det var ham, der lærte os at spørge om, hvad forfatteren nu mente med det han skrev. Dermed fik man sorteret det fra, som blev skrevet uden mening. *Isak Dinesens* syv fantastisk kedelige almanakfortællinger havde han ikke meget tilovers for. Pjattehovedet *Wessel* kasserede vi blankt. En tekst må altid have et klart budskab – som et telegram kan det være i klartekst eller i kode. Men uden et budskab spilder det vores tid. Livet er for kort og vigtigt til at spille det med pæreævl.

Budskaber kan dog være mere eller mindre væsentlige. Og det spændende ved kunst er, at det som er væsentligt for nogle, kan være ligegyldigt for andre. Derfor er en god bog kun god for nogle – til visse tider. *Hitlers Mein Kampf* var vældig god for ret mange – en tid. *Koranen* har været væsentlig for en hel kultur i tusinde år. Andre har ikke meget brug for den. En lukket bog...

For at skrive må man have gjort sig klart, hvad man vil sige. Og have en forestilling om, at det kan være vigtigt for andre. Meget er sagt tidligere, men hvis det stadig er vigtigt, så er det fordi det ikke er sagt tit nok og godt nok. Og det er så argumentet for at sige det igen, gerne anderledes. Originalitet er ikke nødvendigvis en kvalitet.

Det, jeg har skrevet, er budskaber, som jeg selv synes er fantastisk vigtige. Derfor siger jeg dem igen og igen på mange

måder, og det sker faktisk (men ikke så ofte), at andre fanger budskabet og bliver pirket til at tænke over noget, som de måske ikke har tænkt sådan over før. Det er forfatter-succes.

Når jeg er ude og holde foredrag (det sker 20-30 gange hvert år), så bliver jeg præsenteret for forsamlingen. Præsentation er jo nødvendig, siger så formanden, for alle kender Tage Voss. Det er lidt overdrevet, men de der "kender" mig, ved ofte ikke hvorfra eller for hvad. Det er forfatter-fiasko.

Selv om jeg har skrevet 35 bøger og tusinder af artikler, kommentarer, indlæg, kronikker, i aviser, blade, magasiner og tidsskrifter og været hundrede gange i radio og TV og talt på politiske møder og ved demonstrationer og konferencer, så husker de sjældent, hvor de kender mig fra, og endnu sjældnere hvad jeg har sagt eller skrevet eller iøvrigt står for. Det er selvfølgelig lidt skuffende, fordi jeg synes, at det der skal frem er vigtigere end hvem, der kommer frem med det. Interessen for personer er frygteligt overdrevet. Interessen for sammenhænge sørgeligt ringe.

Så jeg bliver altid præsenteret som "lægen og forfatteren og provokatøren". Provokation kan være ganske underholdende, men det er ikke et formål i sig selv. Det kan godt være, at mange opfatter mig som provokerende, men det er nu ikke mit mål så meget som at oplyse, skildre forhold og sprede skepsis til fixe forestillinger. På god Harald-Rue-manér. At få andre til at tænke efter, lige een gang til.

En bog som *Rygning – Fakta og Fordomme (1992)* handler således mere om, hvordan sund fornuft og skepsis kan danne modgift mod propagandabombardement på utilstrækkelig videnskabeligt grundlag. Egentlig er jeg skrub ligeglad med tobak, om folk ryger eller lader være. Jeg anser det endda for at være helt ligegyldigt. Men bogen viser, hvordan propaganda bruges og virker. Den afslører ikke engang, hvem der bruger propagandaen eller hvorfor. Om det er Hitler, der kalder jøder

og zigøjnere for underlødige racer, eller det er myndigheder, der kalder tobak for nutidens farligste trussel mod menneskeheden, er ikke væsentligt her. Det er afsløringen af *metoden*. Og den sunde fornufts muligheder imod den.

Her er et klart eksempel på provokationen. Hvis folk tror på, at tobak er skadeligt eller at figurerne på Frihedstøtten ikke er lige store, så bringer det uorden i begreberne at blive bragt i tvivl om det. Man bliver provokeret til at tænke om igen, og det kan være irriterende, hvis man har nok at tænke på i forvejen.

Mange er ret irriterede på mig. Men hvis vi ikke tænker om igen om mange af de vigtige sager i vores verden, så bliver det let for propagandister og myndigheder at trække os ved næsen derhen, hvor de helst vil have os. Jeg provokerer altså ikke for at provokere – men bliver provokerende ved at møde op med spørgsmålstegn og viden, som passer dårligt i mønsteret og forstyrrer idyllen.

At skrive – og anden kunstudfoldelse – kan have samme formål som visse damers makeup, på- eller afklædning: Se mig! Se, hvor dejlig, hvor interessant, jeg er. Eller hvor stakkels, hvor synd det er for mig...

Det bliver litteratur fuld af sjæleliv og kønsliv og barndomme og lidelser, men hele tiden med Jeg og Mig i centrum. Dette er romantikernes gamle melodi, hjerte-smerte-litteratur om det enestående menneske, den geniale ener med dybdepsykologi og dunkle følelser, om naturen fuld af mystik, besjælet, uudgrundelig, guddommelig. Ofte religiøst, altid indadvendt, selvbeskuende. Man er meget optaget af store personer, i mangelsituationer af personer man gør større. Det er meget med biografier, selvbiografier og memoirer. Se mig! Det er een slags litteratur.

Men at skrive kan også være en måde at forholde sig til verden. At undersøge den, kortlægge den, diskutere den, "sætte problemer under debat". Det bliver ofte en kritisk litteratur, politisk. Det er rationalisternes måde gennem hundrede af år .

Båret af en tro på fornuften, på at man, ved at vide mere, kan forstå mere, ved at forstå mere får en mulighed for at påvirke verdens skæve gang. Litteraturens mening må være at hjælpe til at finde orden i kaos, en slags pædagogisk opgave som kræver megen klarhed, enkelhed, eftertanke. Langt fra de sjælfulde og flertydige romantikeres uldne tale.

Disse to typer skribenter har vi stadig den dag idag. Som gammel rationalist må jeg desværre erkende, at romantikerne herhjemme har haft mere medvind (også økonomisk) i mange år og at der er flest af dem. Jeg tror endda (ondskabsfuldt nok), at det er derfor færre mennesker idag gider læse bøger. Men skidt med litteraturen. For bortset fra den er selve holdningen mere vigtig. Romantikerne betragter mennesket i Nu'et og beskriver dets relationer dér. Verden er som den er (evt. som Gud har skabt den), den bedst mulige, måske ikke særlig god, men det bliver så menneskets udfordring at overleve i den. Som den er.

Rationalisterne betragter menneskene i sammenhæng og verden som et forløb. Derfor er den ikke som den er, men som menneskene laver den. Det betyder medansvar, kamp for at styre udviklingen, behov for at forstå omverdenen, solidaritet.

Romantikerne er altså konservative, rationalisterne revolutionære. Romantikerne bliver filosoffer og profeter, rationalisterne videnskabsmænd og politikere. Forholdet er næsten som mellem den katolske kirke og det kommunistiske parti. Katolikkerne går ud fra, at menneskene fromt må affinde sig med denne verden, efter Guds vilje tåle dens prøvelser, muligvis med compensation i det næste liv for alt ondt i dette. Med tålsomt bøjet nakke og flittigt bøjedede knæ. Magthaverne har altid elsket kirken.

Kommunisterne får de elendige til at indse deres elendigheds utålelighed og rejse sig til oprør imod den. Fordi den eneste måde at få det bedre på er at kæmpe for det. Og det bliver en trussel mod magten.

At det romantiske grundsyn har haft medvind ses også i vores socialpolitik. Afvigerne er mennesker, der ikke passer ind i samfundet. Det gælder de syge, alkoholikerne, narkomanerne, de kriminelle. De behandles, medicineres, kastreres, hjernevaskes, straffes, opdrages, resocialiseres, deporteres, spærres inde. De skal med vold og magt og kemi normaliseres, dvs. tilpasses samfundets normer.

Hele socialvæsnet, hele retsvæsnet, skolevæsnet arbejder enigt på at lave mennesker om, så de passer til det borgerlige establishments normer. Det har jeg blandt andet skrevet et par barske kapitler om i bogen *Afvigerbehandling (1971)*.

Det samme gør man med de syge. Man er nok så optaget af at behandle symptomerne på sygdom som sygdommen selv. Kan vi bare skjule det skæve og dølle smerten, så ser det ret normalt ud, og så går det lidt endnu.

Sundhedsvæsnet er ikke interesseret i *hvorfor* mennesker bliver syge. Er du bedrøvet, træet, fortvivlet, vred, afmægtig, sulten og bliver syg af det, så fjerner vi symptomerne, så det næsten ikke er til at se. Tag en Kodyl, Fru Jensen, så går det nok bedre. At fattigdom er den farligste trussel mod sundheden, ved vi godt. Men det er Kodyl, vi ordinerer.

Som forfatter har jeg selvfølgelig haft nytte af, at jeg som læge gennem mange år har færdes ind og ud af huse i alle miljøer og truffet mennesker dér i stille stunder og i kriser. Rigmandsvillaer og slumlejligheder, herregårde og fiskerhytter, sure kahytter og kolonihaveskure, på alle tider af døgnet. Jeg har også samlet viden om børn i dårlige hjem, i børnehaver og skoler, om kriminelle i fængsler, narkomaner og drugsutøvere. Det har givet mig chancen for at finde ud af nogle af de mekanismer, som gør mennesker til det, de er. Og gør dem så forskellige.

Jeg har siddet ved flere dødslejer end andre forfattere. Og hverken forfattere eller læger har taget imod så mange børn ved fødsler i små sovekamre (ofte endda ved petroliumslampekær) som jeg – for der var ingen jordemoder på Christiansø.

Og der, mellem fødslen og døden, som er ret tekniske problemer, der lever vi vores liv. Og det er der, vi møder alle vanskelighederne.

Men jeg har altså lært noget om de sociale vilkårs betydning. Invaliditet behøver mindre at bero på, hvor stift knæet er, end på hvor højt oppe i etagerne man bor. Derfor bliver invaliditet mere et politisk spørgsmål end et lægeligt. Og så er det pludselig ikke så interessant mere at være læge.

Under arbejdet i fængslerne kulegravede jeg opvækstbaggrunden for 1200 unge kriminelle stofmisbrugere. De blev anset for syge, der skulde behandles med kure, medicin, straf, opdragelse. Men deres opvækst havde været så ond, at de klart var et produkt af den. De var svigtede, forrådt af voksenverdenen og havde aldrig fået en rimelig chance. De var mere udtryk for et koldt samfund. Et sygt. Og faktisk har et samfund de narkomaner og de alkoholikere, som det fortjener.

En så tung erfaring må man dele med andre og appellere til dem om. Jeg gjorde det med en bog, foruden at jeg kæftede op, hvor jeg kunde komme til det. (*Stofmisbrug – en Samfundssygdom. 1971*). En narkoman får aldrig en chance for et overkommeligt liv. I stedet får han metadon for at holde kæft og være usynlig. Symptombehandling.

Når man arbejder med børn, ser man igen, at de som potteplanter ofte bliver, hvad man gør ved dem. Sol, gødning og vand udretter mere end moralske forestillinger om at tage sig sammen. Det kan være nyttigt at fortælle godfolk og skolelærere om det (og politikere?). Jeg har gjort det i *Socialmedicin for Pædagoger (1975)*. Og igen og igen i hundrede foredrag og kronikker og ved undervisning på universitetet. Men det er bare ikke nok. Den slags siver langsomt ind. Nu har det sivet i 30 år.

Det er 300 år siden, at *Holberg* fandt det mere interessant *hvorfor* Jeppe drikker, end at han gør det. Men det har øjensynligt været forgæves, for endnu idag giver man alkoholikere

Antabus for at forhindre dem i at drikke. At deres problemer er uløste, så de må gå hen og hænge sig i stedet, er tilsyneladende underordnet. *Drik eller Druk* – det er mere et socialt spørgsmål end et medicinsk (endsige moralsk). Også det kan man skrive en bog om (1982). Og tyve artikler. Og holde en masse foredrag. Og undervise om det. Men hjælper det på forståelsen? Det nytter ikke at skæve til det, det er en lang tung ende at slæbe i.

Når man er midt i denne art problemer, bliver det ofte saglige bøger, man skriver, fulde af fakta, statistik og dokumentation. Jeg har skrevet en bog om sygebehandlingen nutildags, hvorfor patienter bliver mere og mere fremmedgjorte i behandlingssituationen, gjort til ting, behandlingsobjekter. Jeg opdagede, da den var skrevet, at der ikke optræder een eneste patient i den. Og ikke een eneste læge. Men en masse problemer og forsøg på at analysere dem. Den handler meget om nedskæringer og om specialisering, om hvorfor syge organer er blevet hovedsagen, mens de patienter, som har organerne, nærmest er blevet til besvær. Ud med dem. Og om hvor lidt menneskenes baggrund interesserer, skønt det er dér alle årsagerne til sygdomme findes. Hvorfor er det blevet så ringe, som det er? (*Lægeren*, 1986).

Samme melodi går bogen om *De Gamle* (1983) på. Alt det, som er fremført i debatten i disse år om "gamleproblemer" og ældrepolitik, er det nyttigt at samle sammen og præsentere, værsgo' her har I det, alt vrøvlet og alle fakta. Og lad os så drive lidt kvalificeret politik på detteher! Forebygge, ikke helbrede. Fortælle at aktive, glade mennesker slet ikke bliver syge, og at raske gamle klarer sig selv, hvis de bare får lov til det. Som gammel læge har man netop indsigt og engagement i sådanne sager. Og bør komme frem med det.

Både de gamle og de syge er borgere, som har været veltillpassede, de har været inde i varmen. Og antagelig haft fordomme om alle de, der var ude (og som de intet rigtigt kendte til). Nu erfarer de pludselig, at de selv – også de – er

prisgivne systemet. Og at systemet som udefra ser smukt ud, ikke er så brugbart, som de troede. Og desværre er de nu for svage og for gamle til at tage konsekvensen af den indsigt. Og derfor går det videre på jævle vis, år efter år.

I dagens Danmark er der mange, som aldrig har været *inde*. Man kan finde, at en tredjedel af de børn, der før sommerferien forlod skolen i Valby, endnu ved juletid ikke har fundet arbejde eller læreplads eller uddannelse. Og så tænker man: hvornår står de op om morgenen, hvor går de hen om dagen? Og hvordan med deres respekt for det samfund, der ikke har plads til dem...

Senere kan de ikke få bolig. De mest dynamiske ser på de mange tomme huse og besætter et af dem. Samfundets reaktion: ikke fornuftigere boligpolitik eller socialpolitik – men tæv af politiet. Det kan man igen kalde symptombehandling.

Men hvordan med respekten for samfundet, for loven og bestemmelserne, når år går efter år og tingene bare bliver værre? Man diskuterer broer og konstaterer, at et flertal er imod at bygge dem eller er ligeglade. Alligevel bygger man dem. Man diskuterer i årevis tilslutning til europæisk union og laver en afstemning, hvor sagen bliver forkastet. Alligevel tilslutter man sig. Hvordan med respekten for beslutningerne? Hvordan med solidariteten? Hvordan med tilliden til sin medbestemmelse? Og hvordan føle medansvar for forkerte beslutninger...

Afmagten overfor beslutningerne producerer i disse år flere og flere grupper af skuffede, desperate, foragtende, som føler deres afmagt eller fjendskab overfor myndigheders misregering og establishmentets ligegyldighed. Unge, gamle, syge, arbejdsløse... Nogle giver op, andre bliver aggressive. Og en del flipper ud og doper sig.

Det starter med, at vi bliver svigtet. Hvordan kan vi så være solidariske, når der ikke er noget at være solidarisk om? Den civile ulydighed kommer ikke ud af luften. Hvad med vores demokrati?

Og alt det er vel egentlig mere vigtigt at skrive om end om sit indviklede sjæleliv.

Min egen mistillid til magtapparatet, politikerne, "systemet", blev grundlagt allerede i 20'erne og cementeret senere. Min civile ulydighed manifesterede sig først i oktober 1943. Jeg, der aldrig havde cyklet ud over fortovet, brød loven så det baskede, blev kriminel, udsatte mig for mere end tæv af politiet om natterne på stranden ved Sundet. Fordi jeg simpelthen følte, at jeg havde mere ret end kongen, folketinget, statsministeren, loven, myndighederne. At de havde ført os vild og at vi ikke kunde følge dem længere, når de gjorde det lovligt og korrekt at udlevere mange tusinde danskere til tysk fangenskab og Vernichtung.

På den anden side: hvad bliver der af et samfund, hvis borgere hver for sig handler efter eget hoved og blæser på lovene? Hvad bliver der af et samfund, som vedtager love, som borgerne ikke kan respektere? Jeg har aldrig fundet et svar på dette, skønt jeg har tygget drøv på problemet lige siden og skrevet om det, bl.a. i *Datoerne* (1958). Hvad sker der idag, når uropa-truljen rykker ud...

Desværre synes mange af disse sager at være evige udfordringer, snarere end problemer der kan løses. De dukker op igen og igen i ny sammenhæng og i andre dragter.

Mange har veritabel periodicitet. Cirka hvert 5. år får kvindesagen en ophedning. Alt hvad der kan siges i den sammenhæng er sagt. Men så længe kvinders status, lønmæssigt, uddannelsesmæssigt, prestigemæssigt, karrieremæssigt, er anderledes og ringere end mænds, vil det fortsætte at præge debatten. Så vidt jeg kan tænke, vilde den ligeløn, som vi ifølge alle politiske programerklæringer har villet gennemføre uden alligevel at gøre det, løse samtlige af disse problemer. Man kan undre sig over, at dette aldrig er gennemført, når halvdelen af vælgerne efter 1915 er kvinder.

Problemet afføder kønsrollerne og alle problemer knyttet til dem. Kvindens stilling i samfundet, kvinden i familien, i ægteskabet. Og de seksuelle. Det har været nærliggende at se disse sager i et socialt perspektiv.

Mange vil kalde det marxistisk at hævde (som jeg), at magtfordelingen bliver afgørende for, ikke blot borgerlig og familiær status, men også for adfærd og antagelig endda for samlejestillinger. Det holder temmelig langt, som *Robert Graves* antyder, at i matriarkater er kvinden øverst under samlejet, i mandsdominerede samfund er det kvinden, der ligger underst. *Margareth Mead* har skildret mænds og kvinders rolle afhængigt af erhvervsfordeling og retsstilling i *Sex and Temperament in Three Primitive Societies*. Og vist at adfærd, samkvem, autoritet er helt afhængig og vekslede med forskellig samfundsmodel. Jeg har moret mig med i romanen *Kvindeborgen* (1975) at vise, hvordan rollerne vil blive spillet i et samfund, hvor kvinder har al magten, beslutningerne og ressourcerne.

Dette kan man kalde en falsk bevisførelse, et postulat. Men man kan også se det som et sjovt experiment.

Som rådgiver for en socialforvaltning, som familielæge, er ægteskabets krise en realitet for En. Hvorfor er det gået sådan, at et indgået ægteskab idag har en statistisk overlevelse på 7 år?

For det første er det sociale argument for familien borte. Arbejdsfællesskabet (som i bondesamfundet og håndværker-samfundet indtil for 50 år siden) eksisterer ikke længere, ægteskabet som samfundets vigtigste byggesten er historie.

Det er ikke økonomisk nødvendigt at være to om en husholdning, det er ikke bolig-mæssigt nødvendigt (måske endda ube-kvemt). Yngelplejen varetages stort set af institutioner (hvis den overhovedet varetages).

Det eneste argument for ægteskabet synes at være illusionen om den store kærlighed. Man elsker den eneste ene. Få gør sig klart, hvor meget af denne psykose der består af ren brunst, hvor meget af forfængelighed, kontaktbehov, ømhedstrang

eller venskab. Sært er det i hvert fald, at den eneste man vil elske blandt klodens 5 milliarder mennesker, efter få år er den eneste, man absolut ikke kan holde ud at være sammen med.

Den store kærlighed har en kortere levetid end normale mennesker (7 år overfor 70 år). Den store kærlighed må konstateres at være en illusion. Selv symbolet på altnedtromlende kærlighed, Tristan og Isolde, må være blevet trætte af deres hede elskov. Eller hvad? Jeg har moret mig med at kigge dem i kortene og bag kulisserne for at afsløre, at også de blev lumsk trætte af alt deres spræl efter få år. Og hvor de før flygtede for at få hinanden, flygtede de senere for at slippe for hinanden. (*O Isolde*, 1985). Falsk bevisførelse – javist. Men til at få lidt kølig distance af til de hede følelser.

Når samarbejde, økonomi, bolig og børn tages ud af problemstillingen, bliver det sidste og eneste argument for samlivet: Sex.

Det ensomme menneske, der heller ikke forsoner sig med sin død, har kun forbrugerens krav tilbage til samlivet. Når man nu satser så meget og ikke vil spille sin tid, så må udbyttet være tilfredsstillende orgasmer. (Hvad ellers?). Og da man savner andet mål, bliver det ligesom med det kørt antal kilometer på sommerturen og bajere: antallet, der tæller. Hvis orgasmerne udebliver, går der panik i forbrugeren. Som hvis støvsugeren ikke snurrer, når man trykker på knappen, således med kønsorganerne. De må til serviceeftersyn, eller der må pukkes på ombytningsretten. Manglende erotisk succes er altid modpartens (medpartens) fejl. Må altså ombyttes efter forgæves serviceeftersyn. Og det bliver de. Skilsmissefrekvensen er fremdeles stigende. Ægteskaberne er ikke overbevisende lykkeligere.

Men det er fristende for en rådgiver at trække nogle underkendte momenter i sagen frem og skrive en *Sexologi for Hvermand* (1972), en forbrugervejledning. Gøre opmærksom på fx. at mislykkede samlejer oftere skyldes

knagende sengefjedre end at man ikke kan finde g-punktet, at alt kan ødelægges af simpel dårlig hygiejne, (harske lugte af mangel på sæbe og vand), af dårlig mental hygiejne: at man ikke kan kalde hinanden for dumme svin om dagen og undgå at komme i seng med et dumt svin om aftenen.

Man kan vælge at sige tingene i forskellige rammer, essay, debatbog, roman. Man kan holde foredrag, skrive i avisen, gå på TV-skærmen. Men det, og teater og film, giver stor afhængighed af apparater, administration, penge. Ved skrivemaskinen kan man nøjes med sit gamle hakkebræt fra 1936 og en stak A4 makinskrivningspapir, og så kan man selv bestemme farten. Hvis nogen ellers vil trykke det, man skriver.

Sexologien blev en saglig bog, *Kvindeborgen* blev en spændingsroman, *O Isolde* en skæg og fræk fabel – de handler om det samme. *Det gør Hexen* (1983) også, men den ligesom romanen *Kanonerne* (1981) handler nok så meget om de illusioner, som forfølger os i det borgerlige liv, kærligheden, ægteskabet, huset, æren, fædrelandet, karrieren, lykken, pengene, succes... Illusioner, men ikke bare tomme. Uden illusioner kan vel ingen foretage sig noget som helst. Kan man skrive uden at tro, at der er en mening med det

I Frederiksværk havde vi en koloni af jugoslaver, hyggelige dygtige arbejdende mennesker med familie, vel integrerede efter op til 20 år i Danmark. Mange var endda født i Danmark og deres sprog var dansk. De havde en klub, hvor de samledes, legede med hinandens børn, sang deres gamle sange og hyggede sig. Så læste de i avisen, at der var borgerkrig i Jugoslavien. Og skønt ingen af dem nogensinde skulde derned igen, så blev der pludselig kold luft, ja fjendskab, skønt de måtte skrive hjem for at få at vide, hvem af dem der nu var kroater, serbere eller montenegrinere. Men det hele blev ødelagt, klubben sprængt, af chikane og forfølgelse og forgiftede sind.

Og så har jeg netop skrevet en roman om alt dette, til skræk og advarsel, om mistroens onde sæd, krigens gift, der langsomt æder fornuft og menneskelighed. I 40 år har *Krigen på Tamotua* (1954) stået på bibliotekernes hylder, været læst og lånt ud, forgæves. Jugoslaverne i Frederiksværk læser faktisk dansk.

Selv om man skulde opgive troen på litteraturens muligheder for at formidle lidt fornuft, så er det svært at holde op med at prøve alligevel. Men erfaringerne har bestyrket mit Cassandra-syndrom. Cassandra, kongedatteren fra Troja, der jo fik den gave af Apollo at kunde se ind i fremtiden. Men med den ledsagende forbandelse, at ingen skulde lytte til hende. Den forbandelse lever tilsyneladende også jeg under.

Det kan ske, at man bliver misforstået, skønt man gør sig umage for at sige tingene klart og tydeligt. Romanen *Pawnees sidste Kamp* (1960) kom ganske vist to år før *Rachel Carsons Det tavse Forår* åbnede for økologibevidstheden i verden. Men Pawneebogen handler om vores civilisations ødelæggelse af naturen og mishandlingen af menneskenes verden – sat op mod en anden livsform: indianernes, med deres dybe respekt for den verden, de er en del af, og naturen som de skal overleve sammen med.

Den blev opfattet som en moderne indianerroman, hvor indianerne erobrer Amerika tilbage med juridiske våben i stedet for med tomahawk og bue.

Det er den også. Men den handler egentlig om to verdensopfattelsers modsigelser, om et alternativ til vores udbytning af jordens ressourcer. Men sådan blev den altså ikke læst. Ærgerligt ja, for nu er det blevet lidt for sent at forstå den. Og Cassandra kan bide negle.

Er man alene i verden, er ens egen død det absolutte ophør af det hele. En ensom og ængstende affære, privat. Er man en del af en familie, medlem af en stamme, af et samfund, så har man sin funktion dér. Men også bevidstheden og følelsen, at alt dette fortsætter og lever videre, også uden mig. Noget andet er

blevet væsentligere end mig selv. Er man yderligere, som indianerne, en part af naturens univers, så er deri en slags udødelighed.

Derfra og til erkendelsen, at ens identitet beror på ens funktion i sammenhængen, er ikke langt. Vi er, hvad vore roller indebærer. En far overfor vores børn, et barn overfor vore forældre. Om identitet og roller handler novellerne i *De Fremmede* (1966), en ganske svær bog måske, men den pirker kraftigt til de gamle spørgsmål: hvem er jeg, hvordan er jeg... teenagerens spørgsmål til spejlet.

Vores afmagt overfor døden hænger således sammen med vores ensomhed, med at vi ikke hører til i en sammenhæng, har funktion dér. Mangel på rolle forklarer usikkerheden overfor livet, overfor medmenneskene og overfor døden. Vores ubiologiske manipulation med prævention, inseminering, abort, har bragt os i filosofisk og eksistentielt dilemma, ligesom vi klumrer rundt med selvmord og medlidenhedsdrab og dødshjælp og gensplejsning og respiratorer, uden at kunne finde vore egne ben eller gøre vore holdninger klare. Det har en gammel læge selvfølgelig måttet spekulere over mange gange og på mange måder. Og så har han skrevet noget om det i *Tøven foran to Tærskler* (1965) – tærsklerne er selvfølgelig fødslen og døden. Tunge sager, som man prøver at gøre lettere at håndtere – sandelig en litterær udfordring – men sager, som alligevel møver sig ind på os uafviseligt med mellemrum

Essays kalder man sådanne mindre stykker, der endevender et problem eller bare er en filosofisk snak ud fra virkeligheden. Sommetider tvinger det ene essay det næste frem, fordi man bliver klar over, at der er mere at sige om sagen med en anden vinkel. Eller andre sager har en vis sammenhæng med dem.

Essay betyder forsøg. Det er en smuk og ydmyg betegnelse for litteratur, som forsøger at sige noget om noget – i erkendelse af, at det ikke nødvendigvis lykkes. Og at andre forsøg kan

formulere noget andet. Og at der i det hele taget må forsøges, for at vi kan nå skridt for skridt mod bedre forståelse af tingene.

Essayet er typisk rationalisters måde at skrive på. (På dansk er jeg aldrig blevet færdig med *Holberg Epistler*, de første og skæggeste og klogeste essays, som er skrevet – og da han heller ikke selv blev færdig med dem – han skrev 539 – så har andre lov at fortsætte med at forsøge).

I de tyve år, jeg var læge på Christiansø, fandt jeg, at øen var et spejl af den store verden, de samme problemer men enklere, mindre, lettere at overskue og forstå. Det var meget mere ligetil at skildre den store verdens problemer i det lille spejl. Det blev til essaysamlingen *Status på Skæret (1954)*, og senere *Fra Skærets Horisont (1970)*. Og *Havet om vort Hus (1964)* blev betragtninger af samme slags, men spejlet i et meget større spejl, næsten et universelt spejl.

Mange af disse essays er jeg selv ret glad for. F.x. *Status på Skæret* er kommet i 5. oplag, så der må være andre, som har haft det lige sådan. Men mange bøger er trykt i små oplag og sørgeligt sløjt solgt, dog akkurat godt nok til at forlæggeren lige har vovet een gang til. Om bøgerne bliver læst ved man knapt nok. Til gengæld ses det af mange, når jeg svarer på smarte spørgsmål i TV mellem musikindslagene.

Når man ser listen over, hvad jeg har skrevet, kan man synes, at det er meget. Men der er stadig så forfærdelig mange ting, der skal siges noget om. Jeg er ikke særlig ked af, at jeg er så gammel, undtagen når jeg tænker på, at jeg nu umuligt kan nå at få sagt bare det vigtigste om dem, før jeg dør.

Tage Voss

Tage Voss

Læge, forfatter, f. 12/7 1918 i Kbh; søn af kunsthändler Vald. Voss (død 1979) og hustru pianistinde Gerda V. f. Hermann (død 1980); gift 1943-75 m. Ulla V., f. 11/9 1918 i Kbh, datter af teatermaler J Madsen-Wiesneck (død 1965) og hustru Johanne f. Andersen.

Student (Schneekloths Skole) 1937; med.eks. 1946; på Christiansø 1947-67; periodevis tilforordnet provinsiallækare i Öster- og Västergötland, Norrland og Skåne; læge ved alkoholistbehandling, fængselsvæsen, narkomanbehandling, lægevagt; skolelæge ved Kbhs Kommunale Skolevæsen 1967-77; lektor i skolehygiejne ved Kbhs Univ. 1971-77; social- og skolelæge i Birkerød Kommune 1977-88; underviser ved forsk. sociale og pædagogiske uddannelser.

Medl. af bestyrelsen for Dansk forfatterforening 1969-75.

Har udg. essays: *Tidende Ultimatum (1954)*; *Status på Skæret (1954)*; *Datoerne (1958)*; *Hævet om vort Hus (1964)*; *Tøven foran to Tærskler (1965)*; *Fra Skærets Horisont (1970)*; *Glæden ved at Sejle (1978)*; romaner: *Krigen på Tamotua (1955)*; *Den Skyldige (1957)*; *Pawnees sidste Kamp (1960)*; *En Elskers Død (1961)*; *Kvindeborgen (1975)*; *Kanonerne (1981)*; *Hexen (1983)*; *O Isolde (1985)*; *Hekate (1987)*; *På den anden Side (1988)*; noveller: *De Fremmede (1966)*; børnebøger: *I ola og vi (1968)*; *Jeg skal på Hospitalet (1968)*; *Inden i dig I-V (1976)*; *Drengen og Båden (1984)*; fag- og debatbøger: *Stofmisbrug – en Samfundssygdom (s.m. Marianne Ziirsen, 1971)*; *Socialmedicin for Pædagoger (1975)*; *Sexologi for Hvermand (1972)*; *Drik eller Druk (s.m. Georgjedde, 1982)*; *De Gamle (1983)*; *Lægeren, (1986)*; *Fiskesnak på Skæret (kogebog, 1984)*; *Rygning – Fakta og Fordomme (1990)*; medarbejder ved: *Afvingerbehandling (red. Jørgen Jepsen, 1971)*; *Bogen om Fødslen og Barnets første Leveår (red. Ludvig Bramsen, 1971)*; *De er syge, sagde Lægen (1977)*; *Dengang under Besættelsen (red. Lars Møller & Anette Wiberg, 1985)*. Har siden 1938 bidraget til radio, TV, tidsskrifter og dagblade; fast kronikør ved *Politiken* 1950-58, *Berlingske Tidende* 1958-66; kommentator ved *Ekstra Bladet* 1967-73, *Alt for Damerne* 1974-75, *Båden* idag 1975-80 og *Bådnyt* fra 1980.

Tildelt PH-Prisen 1972.

(Kraks Blå Bog)

Tage Voss

Hvem ejer vandet, luften, stilheden? Et stød i dommedags-trompeten. Aner Voss, hvad han taler om? Borgernes rets-opfattelse – og staten. Børnefjendske storby. Vås, Voss. Politi, vold – og Tage Voss. Spræng dog bilernes tyranni. Voss har ret. De forsømte mænd.

Overskrifter har han altid kunne skabe – lægen, forfatteren og samfundsdebattøren Tage Voss, der nu i sit leveår nummer 75 frit fra leveren fortæller om sit syn på liv og død.

Med en stor cigar i munden undrer han sig for eksempel over kondiløbernes alvor – som løber fra døden, der jo alligevel altid en dag vil indhente dem. Og ved et veldækket bord med øl, snaps, fedt, smør og salt fortæller han om sit syn på spisning og sundhed – man kan spise sig syg, men ikke sund.

Veloplagt fortæller han om sit syn på barndom og alderdom, om tiden som læge på Christiansø, om sider af det danske samfund, om at have rod og hele tiden spejle mod nye horisonter.

35 bøger har Tage Voss skrevet, og han vil gerne skrive endnu to, inden han dør. Men ikke på EDB-anlæg for at tilfredstille sin forlægger, ved at kunne aflevere en diskette. Det handler om ånd, ikke om moderne teknik – mener Tage Voss.

41 min. Danmark, 1994.

Manuskript og instruktion: Ib Makwarth.

Producent: Kaj Mogens AIS for SFC.

Distribution: Statens Filmcentral.

Video nr. V99-051

99.4